४४

पुरुमीळहाजमीऽहौ सौहोत्रौ। अश्विनौ। त्रिष्टुप्

तं वां रथं वयमद्या हुवेम पृथुज्रयमश्विना संगतिं गोः।
यः सूर्यां वहति वन्धुरायुर्गिर्वाहसं पुरुतमं वसूयुम्॥ ४.०४४.०१

अश्विना- प्राणेशनशक्तिभूतौ। पृथुज्रयम्- महावेगम्। गोः सङ्गतिम्- रश्मिमन्तम्। गिर्वाहसम्- मन्त्रवाहकम्। पुरुतमम्- अतिशयेन प्रभूतम्। वसूयुम्- सम्पत्कामम्। वाम्- युवयोः। रथम्- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीकं वाहनम्। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। वयम्। अद्य- इदानीम्। हुवेम- आह्वयामः। यः। बन्धुरयुः- आधारभूतकाष्ठयुक्तः। सूर्यां- उषसं विद्याम्। वहति तं हुवेम ॥१॥

युवं श्रियमश्विना देवता तां दिवो नपाता वनथः शचीभिः।
युवोर्वपुरभि पृक्षः सचन्ते वहन्ति यत्ककुहासो रथे वाम्॥ ४.०४४.०२

युवम्- युवाम्। अश्विना- हे प्राणेशौ। देवता- देवौ। दिवो नपाता- दिव्यौ। श्रियम्- लक्ष्मीम्। शचीभिः- प्रज्ञाभिः। वनथः- उपासध्वे। यत्- यदा। ककुहासः- मुख्या अश्वाः प्राणाः। रथे- लक्ष्यप्रापकरंहणप्रतीके वाहने। रथी ऋतस्य नो भवेति श्रुतेः ऋतं रथः। वाम्। वहन्ति। तदा। युवोः- युवयोः। वपुः- देहम्। पृक्षः- सोमाख्यमन्नम्। अभि सचन्ते- आभिमुख्येन सङ्गच्छन्ति ॥२॥

को वामद्या करते रातहव्य ऊतये वा सुतपेयाय वार्कैः।
ऋतस्य वा वनुषे पूर्व्याय नमो येमानो अश्विना ववर्तत्॥ ४.०४४.०३

कः। रातहव्यः- दत्तहविष्कः। वाम्- युवयोः। अद्य- इदानीम्। ऊतये- रक्षायै। सुतपेयाय- रसानुभूतये। अर्कैः- मन्त्रैः। करते- स्तुतिं करोति। पूर्व्याय- पुराणाय। ऋतस्य। वनुषे-

Dr. Rangani

सम्भजनाय। नमो येमानः- नमस्कारं कुर्वाणः। कः। अश्विना- अश्विनौ। ववर्तत्- आवर्तयेत् ॥३॥

हिरण्ययेन पुरुभू रथेनेमं यज्ञं नासत्योप यातम्।
पिबाथ इन्मधुनः सोम्यस्य दधथो रत्नं विधते जनाय॥ ४.०४४.०४

हिरण्यनेन- ज्योतिष्मता। रथेन। पुरुभू- बहुधा भवन्तौ। नासत्या- सत्यस्वरूपावश्विनौ। यज्ञम्। उप यातम्- आगच्छतम्। मधुनः- मधुरम्। सोम्यस्य- रसम्। पिबाथः- अनुभवथः। विधते- परिचरते। जनाय- विशे। रत्नम्- रमणीयं भावनम्। दधथः- धारयथः ॥४॥

आ नो यातं दिवो अच्छा पृथिव्या हिरण्ययेन सुवृता रथेन।
मा वामन्ये नि यमन्देवयन्तः सं यद्ददे नाभिः पूर्व्या वाम्॥ ४.०४४.०५

हिरण्ययेन- ज्योतिष्मता। रथेन- वाहनेन। दिवः- नभसः। पृथिव्याः- भूम्याश्च। नः- अस्मान्। अच्छा- अभिलक्ष्य। आ यातम्- आगच्छतम्। यत्- यदा। वाम्- युवाम्। पूर्व्या- पुराणी। नाभिः- बन्धिका कुम्भकभूतसावित्री। सं ददे- संबध्नाति। तदा। अन्ये- इतरे। अध्यात्मसाधनविरोधिभूता अन्तराया इति भावः। देवयन्तः- द्योतनशक्तीर्बद्धुमिच्छन्तः। वाम्- युवाम्। मा नि यमन्- मा नियमनं कुर्वन्तु ॥५॥

नू नो रयिं पुरुवीरं बृहन्तं दस्रा मिमाथामुभयेष्वस्मे।
नरो यद्वामश्विना स्तोममावन्सधस्तुतिमाजमीळ्हासो अग्मन्॥ ४.०४४.०६

नु- क्षिप्रम्। नः- अस्माकम्। बृहन्तम्- महतीम्। पुरुवीरम्- प्रभूतवीर्यसम्पन्नाम्। रयिम्- दानयोग्यसम्पदम्। उभयेषु- अभ्युदयनिःश्रेयसपरेषु। अस्मे- अस्मासु। दस्रा- दर्शनीयावश्विनौ। मिमाथाम्- कुरुतम्। अश्विना- हे अश्विनौ। यत्- यदा। वाम्- युवयोः। स्तोमम्- मन्त्रम्। नरः- मनुष्याः। आवन्- प्राप्नुवन्ति। तदा। अजमीळ्हासः- अजायमाने आत्मनि रममाणा उपासकाः। सधस्तुतिम्- युवयोः सहस्तुतिम्। अग्मन्- प्राप्नुवन्ति ॥६॥

Dr. Rangani

इहेह यद्वां समना पपृक्षे सेयमस्मे सुमतिर्वाजरत्ना।

उरुष्यतं जरितारं युवं ह श्रितः कामो नासत्या युवद्रिक्॥ ४.०४४.०७

पूर्वं व्याख्यातम् (४.४३.०७) ॥७ ॥

Dr. Ranganji